

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Vývoj právní úpravy duševních útrap v pracovněprávních vztazích

V rámci odškodňování újmy na zdraví trvá dlouhodobě dualita, kdy zaměstnanci, kteří utrpí pracovní úrazy či jsou postihnuti nemocí z povolání, jsou odškodňováni jinými způsoby a v jiných výších, než je tomu v případě újmy na zdraví, kterou utrpí mimo tento závislý vztah. Zejména palčivým je v tomto ohledu rozdíl ve výši odškodnění, který je pak i v současné chvíli poměrně diametrální.

Typickým případem této duality je odškodňování bolestného a ztížení společenského uplatnění. Zatímco jeden bod pro účely ohodnocení bolesti a ztížení společenského uplatnění pro pracovní úrazy a nemoci z povolání je již řadu let neměnně roven 250, - Kč, u újmy na zdraví mimo vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem (tj. například dopravní nehody) se v roce 2022 jedná o 378,39 Kč. V rámci vývoje právního řádu České republiky v oblasti odškodňování lze sledovat dílčí pokusy o odstranění této neodůvodněné duality, neboť proč osoba, která utrpěla újmu na zdraví při práci, by měla být odškodňována odlišně právě proto, že se tak stalo v pracovní době, než když by se tak stalo o pár minut později na cestě domů z práce.

Tak tomu bylo donedávna (resp. do účinnosti novely zákoníku práce č. [285/2020](#) Sb.) rovněž u odškodňování tzv. „duševních útrap“ pozůstalých v případě, že zaměstnanec v důsledku pracovního úrazu či nemoci z povolání zemřel, kterémuž druhu náhrady se tento článek věnuje.

V zákoníku práce účinnému k dnešnímu dni pojem duševních útrap nenalezneme, kterýžto pojem je obsažen v občanském zákoníku (§ 2956 a 2959). Původní („přednovelové“) ustanovení § 271i zákoníku práce přiznávalo tzv. jednorázové odškodnění pozůstalých, kteréžto náleželo pouze manželovi, partnerovi a nezaopatřenému dítěti, a to ve výši nejméně 240.000, - Kč. Byť tuto náhradu zmiňujeme v kontextu duševních útrap, bylo se možné v dobové literatuře setkat s názory, že původní koncepce ustanovení § 271i označena jako jednorázová náhrada nemajetkové újmy pozůstalých, měla jiný účel než § 2959 občanského zákoníku. Účelem této náhrady bylo primárně „...zmírnění sociálních dopadů smrti zaměstnance do sféry jeho nejbližších příbuzných, se kterými zemřelý zaměstnanec prostřednictvím příjmu ze svého zaměstnání sdílel (byl povinen sdílet) náklady na jejich životní potřeby a aktivity a kteří jsou náhlým výpadkem tohoto příjmu potenciálně nejvíce zasaženi“^[1], a až jako druhé odčinění duševních útrap. V některých případech ani druhý z těchto důvodů připouštěn nebyl. Rovněž je nutno uvést, že přestože ustanovení § 271i již před novelou obsahovalo dikci „nejméně 240.000, - Kč“, v rámci odškodňovací praxe docházelo ze stran povinných subjektů k téměř pravidelnému ignorování onoho slova „nejméně“ a pozůstalým byly přiznávány tyto částky jako jediná forma odškodnění.

V téže době byla již platná právní úprava ve formě ustanovení § 2956 v návaznosti na § 2959 občanského zákoníku, které uvádí, že „při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“, toto bylo následně doplněno ze strany Nejvyššího soudu již v roce 2018^[2], který se pokusil o stanovení určitých pravidel pro vyčíslení náhrady pro nejbližší osoby (tj. manžela, rodiče a děti), a to na 20násobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy, která je přepočtena na počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok, jenž předcházel roku, v němž došlo ke smrti primární oběti.

Pozůstalí v mimopracovních sporech tak měli nárok nejen na řádově vyšší odškodnění v případě usmrcení blízké osoby, ale i jejich okruh byl podstatně širší.

Nastávaly tedy situace, kdy ve stejné době došlo ke dvěma nešťastným úmrtím. Jedno jako důsledek pracovního úrazu, kdy odškodnění obdržela pouze manželka, neboť děti již nespádaly do kategorie „nezaopatřených“ potomků, a to již uvedenou „minimální“ částkou ve výši 240.000, - Kč. Druhým úmrtím pak byla tragická dopravní nehoda, ve které se odškodnění vztahovalo nejen na manželku či družku, zaopatřené či nezaopatřené děti, ale také sourozence, vnuky, bratrance a další osoby blízké. Nejbližším osobám tak bylo soudem přiznáváno odškodnění duševních útrap v částkách až trojnásobně vyšších než v rámci zmiňovaného pracovního úrazu.

Neodůvodněnost a nespravedlnost nastalého stavu si následně uvědomil i zákonodárce, když novelou zákoníku práce č. [285/2020](#) Sb. se pokusil (mimo jiné) napravit danou situaci. V důsledku této novely došlo v první řadě ke změně označení této náhrady, a to z původního „jednorázového odškodnění pozůstalých“ na „jednorázovou náhradu nemajetkové újmy pozůstalých“. Dále pak dochází k rozšíření okruhu oprávněných osob, a to na manžela, partnera, dítě (ať už zaopatřené či nezaopatřené) či rodiče zemřelého zaměstnance dle § 271i odst. 1, ale dle odst. 3 také na další osoby v poměru rodinném nebo obdobném, které újmu zaměstnance pocítují jako vlastní újmu. Důvodem rozšíření např. z nezaopatřených dětí na všeobecně děti je pak takový, že *„duševní útrapy dětí z úmrtí otce nebo matky nesouvisejí s jejich nezaopatřeností, ale s rodinným vztahem k otci nebo matce, který je vztahem celoživotním. Stejně tak je tomu v případě vztahu rodičů ke svým dětem.“*^[3] Současně bylo přímo do textu (odst. 2 předmětného ustanovení) zákona převzata judikatura Nejvyššího soudu ohledně 20násobku průměrné mzdy v národním hospodářství zjištěné za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku předcházejícího kalendářnímu roku, ve kterém právo na tuto náhradu vzniklo. Výše odškodnění této nemajetkové újmy pozůstalých osob blízkých je tak konečně totožná pro veškeré škodní události bez ohledu na to, zda ke smrtelnému úrazu došlo v rámci výkonu práce či nikoliv.

Novela mimo jiné zavedla další ustanovení věnující se problematice „duševních útrap“, a to ustanovení § 271f titulované jako „jednorázová náhrada nemajetkové újmy při zvláště závažném ublížení na zdraví zaměstnance“. Dané ustanovení směřuje k odškodnění citového utrpení nejbližších osob zaměstnance (tj. dle § 271f manžela, partnera, dítěte a rodiče), a to v případě, že zaměstnanec při pracovním úrazu či nemoci z povolání nezemře, nýbrž utrpí zvláště závažná zranění. Dané ustanovení pak směřuje na ty nejzávažnější zdravotní stavy (tj. stavy blízké smrti), mezi které lze začlenit např. koma či ochrnutí převážné části těla. Inspirací k přijetí tohoto ustanovení bylo dle důvodové zprávy dané ustanovení § 2959 občanského zákoníku, čímž by mělo dojít k odstraňování nedůvodného rozdílu mezi občanskoprávní a pracovněprávní úpravou.

V rámci odškodňovací praxe lze toto směřování českého zákonodárce pouze vítat, kdy pozitivní změna směřuje do odstranění zcela nedůvodných rozdílů v kontextu odškodňování újmy na zdraví. Nově vzniklým pracovním úrazům tak bude poskytnuta větší míra zadostiučinění, a to ze zákona, zatímco pro probíhající soudní a jiná řízení může změna sloužit jako argumentační odrazový můstek.

Mgr. Monika Skalová,
advokát

Mgr. Vojtěch Hanzal,
právník

KLB Legal, s.r.o., advokátní kancelář

Letenská 121/8
118 00 Praha 1

Tel.: +420 739 040 363
e-mail: info@klblegal.cz

[1] DOLEŽÍLEK, J. [komentář k ust. § 271i]. In: HŮRKA, P. Zákoník práce: komentář. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře (Wolters Kluwer ČR).

[2] Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018 ze dne 19.9.2018

[3] DOLEŽÍLEK, J. [komentář k ust. § 271i]. In: HŮRKA, P. Zákoník práce: komentář. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře (Wolters Kluwer ČR).

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Odpovědnost zaměstnavatele a zaměstnance v souvislosti s využitím umělé inteligence](#)
- [Nový návrh zákona o platformové práci - 2. díl: Redefinice závislé práce](#)
- [Home office v Česku, Německu a Rakousku: je česká právní úprava práce na dálku dostatečně flexibilní?](#)
- [Postoupení pohledávky na náhradu škody v pracovněprávních vztazích](#)
- [Návrh zákona o digitálních platformách přináší více, než se na první pohled zdá](#)
- [Odposlechy na pracovišti, policejní vyšetřování a skončení pracovního poměru](#)
- [Odpovědnost zaměstnance za schodek](#)

- [Konec improvizace v odměňování: zamyšlení nad návrhem transpozice směrnice o transparentním odměňování](#)
- [Nový návrh zákona o platformové práci - 1. díl](#)
- [Genderový audit jako strategický nástroj zaměstnavatele: Jak se připravit na implementaci směrnice 2023/970?](#)
- [Pokuta za švarcsystém kurýrů Rohlíku potvrzena Ústavním soudem](#)